

K výročí Československé republiky a vzniku klubů oldskautů

Tento text je věnován památce mého zesnulého ivančického vzácného přítele a skautského bratra Ing. Zdeňka Navrátila – Fetiška, nositele Řádu Stříbrného vlka.

■ Počátky skautingu před 1. světovou válkou 1907–1914

Připomínáme významná výročí vzniku první Československé republiky, založení klubů oldskautů a služby našich skautů naší republice.

Úsilí Tomáše Garrigua Masaryka, Eduarda Beneše, Milana Rastislava Štefánika a aktivní účast našich legionářů na ruské, italské i francouzské frontě ve vazbě na domácí odboj dosáhly svého cíle. První světová válka vedla k rozpadu Rakousko-uherské monarchie. 28. října 1918, byla slavnostně vyhlášena Československá republika. Ve stejný den a ve stejném roce byl v Praze založen 1. klub oldskautů tedy starších skautů.

V roce 1907 pokládá Robert Baden-Powell základy světového skautského hnutí svým pokusným táborem na ostrově Brownsea, kterého se zúčastnilo dvacet chlapců. Skautské hnutí oslavilo v roce 2007 prvních sto let své existence a svého výchovného působení. Skauting tak začal v roce 1907 naplňovat svou úspěšnou a současně složitou a strastiplnou službu mládeži a lidské společnosti. Jeho řadami prošly stovky milionů skautů a skautek na celém světě. Skauting se stal jedním z nejrespektovanějších výchovných hnutí. Již v letech 1911 a 1912 provádí několik pedagogů pokusy s uplatněním skautských výchovných metod u naší mládeže. Nejúspěšnějším z nich byl Antonín Benjamin Svojsík. Proto je zcela po právu pokládán za zakladatele našeho skautingu. U kolébky našeho skautingu stál také profesor Tomáš Garrigue Masaryk. Masaryk velmi brzy pochopil smysl a poslání skautského hnutí a jeho význam pro výchovu mládeže a od počátku všemožně toto hnutí podporoval. Junák-Český skaut jako samostatný spolek byl oficiálně ustaven v červnu 1914, ale počátky Svojsíkova „experimentálního skautingu“ spadají do let 1911 a 1912. Mohli bychom říci, že české skautské hnutí oslavilo v roce 2022 110 let svého trvání, ale skutečnost je složitější, protože těch let, kdy úředně existovalo, bylo podstatně méně.

■ 1. světová válka 1914–1918

Měsíce červenec a srpen 1914, znamenající počátek první světové války, se trvale zapsaly do historie národů celého světa. Válka zasáhla hluboce do životů milionů lidí celého světa. Mnoho skautských vůdců odešlo na frontu, rovněž mnoho bylo těch, kteří se nevrátili. Čeští skauti doma neprováděli v podstatě žádnou činnost podporující válku. Karel Kramář, jeden z členů Mafie, vzpomíná *„Svojsík na počátku války v létě 1914 se nabídl pro podniky, při nichž by po případě šlo i o život a slíbil míti k tomu účelu další spolehlivé osoby pohotově.“* Skauti konali především služby charitativního charakteru, udržovali činnost oddílů v souladu s vlastním přesvědčením, a sbírali zkušenosti pro poválečný český skauting.

■ Skauti a 28. říjen 1918 a období první republiky

Pondělí – 28. říjen 1918 – den vyhlášení Československé republiky, našel české skauty připravené. V Praze Svojsík své skauty nemohl potkat jinde než v ulicích a stačilo, aby prošel ve skautském kroji hlavními třídami, a ihned získal několik desítek skautů do služeb Národního výboru. V pražských novinách se v ten den objevila známá Svojsíkova výzva:

„Junáci! Volám Vás vykonati povinnost! Přijďte v úterý ráno, pokud možno v kroji na Starou Rychtu (Praha I, Rytířská ulice). A. B. Svojsík, vrchní vůdce.“

V úterý, 29. října 1918, se časně zrána sešlo asi 400 pražských skautů na dvoře Staré rychty v Praze I, kde byla skautská kancelář. Tam skauti složili slib věrnosti a služby republice na vzácný prapor Českého Olympijského výboru, který přinesl Josef Rössler-Ořovský, místostarosta spolku Junák-Český skaut. Junáci přijali výzvu, aby si od tohoto dne tykali a oslovovali se bratře a sestro.

Pak odpochovali k Obecnímu domu, kde se dali do služeb Národního výboru. Obdrželi legitimace a odebrali se na určená stanoviště. Vykonávali různé práce, především pak kurýrní službu. Doručovali různé listiny, doklady, dopisy. K tomu byla zřízena „pošta skautů“, vybavená vlastními skautskými známkami – deseti- a dvacetihalérovými modrými a dvacetihalérovými červenými, uprostřed byl český lev, po stranách desítky nebo dvacítky, nahoře nápis POŠTA ČESKÝCH SKAUTŮ a dole VE SLUŽBÁCH NÁRODNÍ VLÁDY. Byly to první známky Československé republiky a také první skautské známky na světě. Byly dány do oběhu vedením spolku

Junák-Český skaut v celkovém nákladu 20 000 kusů a se souhlasem Národního výboru používány ve dnech 7.–25. listopadu a znovu a současně naposled v den příjezdu prezidenta Masaryka dne 21. prosince 1918. Tyto známky a zejména aršíky vydané k příjezdu prezidenta Masaryka jsou filatelisty velmi ceněny.

V červnu 1919 byl v Praze ustaven Svaz junáků-skautů Republiky Československé, od roku 1934 Svaz junáků-skautů a skautek RČS, v jehož čele stál Antonín Benjamin Svojsík. Jak jsem již řekl, první klub oldskautů byl založen v Praze dne 28. října 1918. Ale teprve po schválení stanov se 10. února 1921 konala ustavující schůze odboru oldskautů při Svazu junáků-skautů RČS. Registrováno bylo tehdy jedenáct klubů OS. Hlavním zpravodajem byl Jan Novák, nejbližší Svojsíkův spolupracovník.

V roce 1929 byl založen roudnický klub oldskautů „Stráž“ s evidenčním číslem 72, jehož vůdcem se stal bratr Petr Lána. Po druhé světové válce stál v čele roudnických oldskautů bratr Josef Štembera. V roce 2000 byl při skautském středisku Říp obnoven klub roudnických oldskautů. V současné době v čele roudnického klubu OS stojí bratr Jakub Červenka – Čerw.

Roveři a oldskauti se na celém světě řídí hesly „Služba“ nebo „Sloužím“ odvozenými od hesla „Ich dien – Sloužím“, které měl na svém rytířském štítě český král Jan Lucemburský. Řekneme-li „sloužím“, pak si pod tím představujeme především službu skautskému hnutí, službu bližním a službu vlasti a společnosti. Od roverů a oldskautů se očekává, že budou své aktivity rozvíjet především tak, aby působili v duchu základních principů skautingu ku prospěchu a zdravému rozvoji skautského hnutí a celého lidstva. Oldskauti a oldskautky ve své většině sehráli významnou a pozitivní roli v průběhu celého období střídající se existence, zákazů a obnovy našeho skautského hnutí a tragického vývoje Československé republiky a této republice sloužili podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.

■ 2. světová válka a poválečný rozvoj českého skautingu

Prvním bodem skautského slibu bylo „milovati vlast svou, republiku Československou, a sloužiti ji věrně v každé době“.

Naši skauti a skautky tento slib splnili. V době ohrožení republiky v roce 1938 se aktivně podíleli na přípravě obrany našeho státu ve spolupráci s Českosloven-

skou brannou mocí. Pod tlakem tehdejší složité vnitřní i mezinárodní politické situace naší republiky byla z tehdy existujících skautských organizací vytvořena jednotná skautská organizace Junák. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava dekretem z 28. října 1940 Karl Hermann Frank činnost Junáka zakázal. Ale již v roce 1941 oficiálně uznává naše exilová vláda v Londýně i mezinárodní skautská kancelář kontinuitu našeho skautského hnutí. Roveři a oldskauti se aktivně podíleli na boji proti německým okupantům nejen v okupované zemi, ale i v zahraničních jednotkách na všech spojeneckých frontách. Také účast skautů a skautek při květnovém povstání v roce 1945 byla vysoká. Řada z nich přinesla na oltář vlasti oběť nejvyšší – vlastní život.

Zde chci připomenout: Kapitán Ján Nálepka, Hrdina Sovětského svazu in memoriam, byl vynikajícím skautským vůdcem. O tom se svého času nesmělo mluvit a dnes je zapomenut úplně. Hrdina Sovětského svazu, generál-major Antonín Sochor, český skaut, byl po válce zavražděn komunisty při inscenované autohavárii, protože se angažoval ve vyzbrojování nově vzniklého Izraelského státu.

Poválečné rozdělení Evropy však nepřispělo k rozvoji skautského hnutí ve státech spadajících pod svrchovanost Sovětského svazu. Ačkoliv skautské oddíly obnovovaly činnost zcela spontánně a počet aktivních členů byl vysoký, úsilí našich komunistů směřovalo k vytvoření jednotné mládežnické organizace, kterou by mohli lépe ovládat. Cílená a záměrná infiltrace komunistů do skautského hnutí a jeho rozvracení zevnitř, názorové rozdíly mezi činovníky, podmíněné tím, že pro některé z nich byly členství v politické straně a stranické úkoly důležitější než zachování a respektování skautských principů dobrovolně přijatých prostřednictvím skautského a činovníckého slibu na celý život, to vše bylo průvodním jevem krátkého poválečného období předstírané demokracie, které vedlo ke komunistickému puči v únoru 1948. Skautské hnutí a osoby v něm činné byly již od roku 1945 pečlivě sledovány orgány ministerstva vnitra a zejména pak jeho státní bezpečností. O návštěvách zahraničních skautů byla podávána hlášení na speciální oddělení ministerstva vnitra. Zpřístupněné archivy to jednoznačně prokazují. Protože skauting je pro všechny totalitní systémy nepřijatelný, byl podobně jako nacisty po únoru 1948 zakázán i komunisty. A řekl-li jsem, že skautské hnutí je nepřijatelné pro totalitní systémy jakéhokoliv druhu, pak musím také říci, že pro skautské hnutí jsou rovněž jakékoliv totalitní systémy nepřijatelné, protože jsou v zásadním rozporu se základními principy skau-

tingu. Starší skauti byli svým způsobem aktivními účastníky prvního i druhého odboje, a mnozí, zejména opět především ti starší, i třetího odboje proti totalitě komunistické. Četné propagačně zneužitá procesy proti skautským činovníkům koncem čtyřicátých a v průběhu padesátých let minulého století jsou toho dokladem. V těchto procesech nešlo jen o odsouzení stovek skautů a skautek do komunistického žaláře, ale zároveň o vytvoření klima, v němž se mělo skautské hnutí jevit jako společensky a zejména ideologicky nepřijatelné a naší mládeži nepřátelské.

■ Cesta k „Pražskému jaru 1968“ a slavně neslavná obnova skautského hnutí

Šedesátá léta minulého století přinesla dočasné uvolnění a „Pražské jaro“ v roce 1968 přispělo k tomu, že přece jen na chvíli zavál náznak svobody v naší republice, byť značně okleštěné. Náhle, rychle a opět téměř spontánně se obnovila činnost našeho skautského hnutí. Téměř patnáct tisíc činovníků nastoupilo dobrovolně a nezištně do služby. To bylo komunistům velmi podezřelé. Obnovu činnosti bohužel provázela řada kompromisů, protože se na ní ruku v ruce podíleli nestraníci, političtí vězni komunismu a členové KSČ podle zásady „co jsme si, to jsme si, teď jsme zase bratři“. A byli to zřejmě především někteří likvidátoři skautského hnutí z roku 1948, kteří prosadili nejen v nejvyšším vedení ale i v nižších složkách ustavení stranických skupin ovládaných komunisty. Tyto skupiny pak řídily a kontrolovaly veškerou činnost. Nakonec se naše skautské hnutí ústy svého vedení distancovalo od základních principů světového skautingu a skautského bratrství. Pod nátlakem komunistů se ústřední orgány přihlásily k hypotetickému atheistickému socialistickému skautingu, ačkoliv všem bylo jasné, že tím zrazují skautské ideály. A ještě nebyl všemu konec. Schizofrenní konání skautů-komunistů gradovalo až do úplného dobrovolného ukončení činnosti a seberozpuštění naší skautské organizace v roce 1970, jakkoliv to bylo v rozporu s jejími stanovami. Existence kmene oldskautů v letech 1968–1970 nebyla oficiálně povolena vůbec. Je třeba zdůraznit, že v těch nejnižších složkách byla přece jen trochu jiná situace a většina činovníků s takovým rozhodnutím nesouhlasila a odmítala je. Nastala doba normalizace, kdy mnozí skautští činovníci byli opět vystaveni perzekuci.

Myšlenky skautingu přežily desítky let zákazů a rozpad Sovětského impéria koncem osmdesátých a počátkem devadesátých let vedl k obnově skautského hnutí prakticky ve všech jím porobených zemích. Naším skautům, kteří nezradili, je

věnována kniha „Se štítem a na štítě“, v níž autor Karel Lešanovský, skautským jménem Kay, děčínský skaut, nositel Řádu stříbrného vlka a Zlaté syrinx, shromáždil dostupná data o skautech-politických věznicích komunistického režimu. Knihu vydal Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu v roce 1999. Z předmluvy Viléma Prečana, který byl původně členem KSČ, ke kterému podal své vysvětlení, vyjímám „*Tato kniha je rozsáhlou dokumentací o soudní perzekuci českého skautingu, jeho funkcionářů a aktivistů, i těch, kdo prošli skautskou výchovou a byli nositeli jeho myšlenek, byli oddáni svobodě, zásadám lidskosti, bratrství, hájili právo na samostatné myšlení a rozhodování. Je však také sama o sobě dokladem a výsledkem nejlepších ctností skautského hnutí a životního postoje: lásky k pravdě, samostatnosti a schopnosti pomoci si sám.*“

Omluvy za to dlouhodobé, systematické opakované likvidační a destrukční působení komunistů ve skautském hnutí se naši skauti zatím nedočkali a je zřejmé, že se nikdy nedočkají.

■ Oldskauti v mezinárodních souvislostech

Ve světě působí několik mezinárodních skautských organizací, v nichž se skauti a skautky, přesněji národní skautské asociace sdružují. Junák, svaz skautů a skautek České republiky, je členem tří z nich – Světové skautská organizace – World Organization of the Scout Movement se sídlem v Ženevě, Světové asociace skautek – World Association of Girl Guides and Girl Scouts sídlící v Londýně, a Mezinárodní organizace skautů a skautek – International Scout and Guide Fellowship, při svém založení v roce 1953 původně nazvané Mezinárodní organizace bývalých skautů a skautek – International Fellowship of Former Scouts and Guides, která má nyní svůj hlavní stan v Bruselu. Ostatní skautské organizace u nás vytvořily Asociaci skautských sdružení ČR. V ní jsou zastoupeny především organizace Skaut – český skauting ABS, Svaz skautů a skautek ČR, YMCA skauti a Skautský oddíl Velena Fanderlika. Skautský oddíl Velena Fanderlika sdružuje skauty a skautky, kteří byli vězněni nebo jinak persekvováni komunistickým režimem. Předpokládám, že tato Asociace skautských sdružení ČR měla pravděpodobně jen krátký život, a je dokonce pravděpodobné, že již zanikla?

■ Skauting, jeho vývoj po listopadu 1989 a současná úloha oldskautů v něm

Obnova skautského hnutí v postkomunistických zemích střední a východní Evropy i Asie přináší značné množství problémů. Je obdivuhodné, že v těch-

to zemích dokázalo skautské hnutí přežít desítky let totality, zároveň je však třeba si uvědomit, že skautské hnutí ve svobodném světě za tu dlouhou dobu prošlo určitým vývojem, což mnozí nepostřehli nebo si nechtěli připustit. Po listopadu 1989 se do oficiálně obnoveného skautského hnutí u nás vrátili předváleční a pováleční skauti, skauti z let 1968–70, ti, kteří za normalizace působili v různých jiných organizacích a snažili se tam dle možnosti vychovávat mládež ve skautském duchu, a přišli i další, které skauting spíše jen lákal.

Čestný vůdce Svojsíkova oddílu Jan Písko k tomu říká „Junák po okupaci v roce 1968 přijímal kompromisy s totalitní mocí ve víře, že si tím prodlouží život. Po listopadu 1989 už bez tlaku diktatury, tentokrát s heslem tolerance, pokračoval v kompromisech s těmi, kdo za komunismu zradili skautský slib. Dostávali vysoké činovnícké funkce i vyznamenání včetně členství ve Svojsíkově oddílu. K tomu mlčky přihlíželi ti, kteří byli pro skauting, pro svou čest léta pronásledováni.“ I v tom je jedna z příčin současného stavu.

Každá generace přišla se svou vlastní představou skautingu a snaží se ji uplatnit v praxi. Střetávají se někdy až protichůdné názory a proto nalezení konsensu bylo a stále je velmi obtížné. Vznikly i názorové rozdíly mezi mladšími a staršími skauty. Složitost této vývojové situace se uvědomují také světová skautská ústředí. Nejde tedy jen o české specifikum. Má-li český skauting plnit nejen v současnosti, ale i v budoucnosti své poslání, musí si skauti všech generací uvědomit, že *„základní principy, a z nich vyplývající skautský slib, zákon, heslo a denní příkaz, a služba, cíle a metody skautské výchovy jsou neměnné a jejich naplňování je také hlavním výchovným cílem a posláním skautského hnutí.“* Praktický skauting se zcela logicky průběžně vyvíjí v souladu s potřebami mládeže a v souladu s vývojem lidské společnosti. Některé národní skautské organizace své praktické aktivity modifikují po každých třech nebo čtyřech letech.

Představa, že lze současnou skautskou praxi pouze naplňovat činností, která byla smysluplná ve třicátých nebo čtyřicátých letech minulého století, může jen těžko obstát. Posláním skautingu je především vychovat čestné, morálně a lidsky kvalitní a dobře do života připravené občany planety Země.

My oldskauti, jimž se stal skauting smyslem života a své působení v něm považujeme za své celoživotní poslání, si uvědomujeme, že skautské hnutí vždy kráčelo proti proudu, tak je tomu i dnes, tak tomu bude i v budoucnu.

Vyslovujeme-li – a stále se o tom mluví – potřebu, aby se skauting vrátil ke kořenům, k myšlenkám a ideálům, na nichž byl založen, pak je naším vroucím přáním, aby také současná mladá skautská generace přijala a respektovala základní principy – povinnost k Bohu, povinnost k bližním, povinnost k sobě, zákon, slib a metody skautingu tak, jak je formulovala 26. světová skautská konference WOSM v Montrealu v roce 1977 opírající se o ideje vyslovené Zakladatelem skautského hnutí Robertem Baden-Powellem. Jinak totiž skauting přestává být skautingem, ztrácí svůj smysl a své poslání, a stává se jen jednou z mnoha organizací, pečujících o využití volného času dětí a mládeže. Skautská praxe však musí plně odpovídat současným potřebám lidské společnosti, ke službě které se skautské hnutí zavazuje. A naplňování této služby je úkolem i nás oldskautů. K tomu nás zavazuje skautský slib, který jsme uzavřeli na celý život – „Jednou skautem – vždycky skautem“. Skautské hnutí předpokládá a nabízí nám oldskautům, abychom byli především staršími bratry a dobrými rádci současného skautského mládí. Dokážeme tuto příležitost využít ? Budou mladí skauti o takovou pomoc vůbec stát ? To nezáleží jen na nich, ale také na nás.

Roudnice n.L., 11. 10. 2003, text doplněn a upraven v dubnu 2024

Jiří Čejka – Péguy ŘSV